

קפילא

צ"ו ב' מתני' ורש"י דגמירי לה מהלכה, ועי' פליתי צ"ח סק"ד חי' רע"א וחת"ס מה דבארו בדברי רש"י. רש"י פ"ט ב' ומהר"ם שיף שם,

צ"ז א' גמ' רבין וכו' כילכית עד ע"ב גמ' הנהו, תוס' ד"ה אבל וד"ה סמכינן, גמ' אר"א אר"י כאילו בצל וכו', רש"י ותוס', ומלא הרועים שם, ועי' לשון הר"ן ל"ה ב' מדפי הרי"ף.

גדרי קפילא - רש"י צ"ח א' ד"ה בס', ובדף צ"ט א' סוד"ה אין, ובתוס' שם ושם, רא"ש סי' כ"ט, חי' הרמב"ן והרשב"א צ"ח א', ר"ן ל"ד א' מדפי הרי"ף, פרמ"ג סי' צ"ח שפ"ד סק"ד סיכום ד' שיטות בזה, אור גדול סי' נ"ט באריכות בישוב שיטת רש"י.

טוש"ע סי' ק' ס"ב לענין נמחה הגיד, ובמשב"ז סק"ה, ויד יהודה סק"ט.

תנאי קפילא - עי' רש"י ותוס', רא"ש סי' כ"ה, תורת הבית עמ' ט"ז, רמב"ם פט"ו הל' ל', ועי' ב"י צ"ח ס"א דהאריך בביאור השיטות, ומה דביאר בדעת תוס' והרמב"ם, ועי' בש"ך סק"ב מה דהביא ממחור ר"ג. עי' רמ"א צ"ח ס"א דאין נוהגים לסמוך אקפילא, ועי' ביאור הגר"א סק"ו, ורע"א אות א', ובהגהות מטה יונתן מה דתמה עליו.

צ"ו ב'

א) מתני' - ירך שנתבשל וכו' אם יש בה בנו"ט וכו' כבשר בלפת. עי' רש"י פ"ט ב' ד"ה אם דביאר דכוונת המשנה דשיעורו בס', וכן מבואר להדי' בתוס' צ"ז ב' ד"ה כל והוכיחו מהא דאמר ר"נ גיד בששים, ועי' רש"י במתני' ד"ה כולן דלגבי גיד בין הגידים שיעורו בס', ומהא דלא פירש כן אף ברישא, משמע דאינו כשיעור ס', אולם עי' במלא הרועים דכתב דע"כ הוא שיעור ס', דאי נימא דבאינו מינו שיעורו פחות מס', ודאי דלגבי מב"מ שהוא אטו מין בשא"מ נמי לא בעי' טפי, ועי' ביד יהודה סק"ג דהוכיח עוד מהא דמבואר ברש"י צ"ט ב' ד"ה בראשי דבזנב ניכר טעם הבשר בשיעור מועט, אבל בראשי לפתות כיון שהוא מתוק אין הטעם ניכר אלא בשיעור גמור, והיינו דלא בעי' ס' אלא סגי בפחות, כיון דאינו מקבל טעם מחמת מתיקותו, וע"ש עוד דהוכיח מרש"י ק"ט ב', אולם צ"ע מרש"י פ"ט ב' הנ"ל.

ועי' ר"ן במתני' דכתב להדי' דשיעורו בס', אולם עי' בר"ן [ל"ה ב' מדפי הרי"ף] דכתב דהחמירו בס' כיון דבצל וקפלוט נותנין טעם עד ס', ולכך השוו המידות, ומשמע דבשר כלפת הוא פחות מס', ועמד ע"ז ביד יהודה שם.

ב) עי' רש"י ד"ה כבשר דגמירי דבהכי משערין וכו', ועי' חת"ס דהק' דהא רש"י ס"ל לק' צ"ח ב' דטעם כעיקר לאו דאורייתא ומה שייך בזה הללמ"ס, ועי' חת"ס דתי' דמייירי בנימוח האיסור, דמודה רש"י דהוי דאורייתא, [וצ"ע דהא שיטת רש"י בע"ז ס"ו ב' דחלב שנימוח הוי טעמו ולא ממשו ואין לוקין עליו], או דנפק"מ לבב"ח וקדשים, ועי' בפלתי סי' צ"ח סק"ד ובחי' רע"א מכת"י דכתבו דאין לומר דההלכה בא לענין בב"ח, דהא ר"י אמר לק' צ"ז ב' דכל האיסורים בבצל וקפלוט, ובארו בתוס' שם דבצל וקלוט הוא טפי מס', ובשר בלפת הוא פחות מבצל וקפלוט, וא"כ ע"כ דההלכה נאמרה לגבי בצל וקפלוט, והוא טפי מס', ולא שייך למילף לשיעור ס' בגיד, ע"ש.

ג) והנה נחלקו האחרונים האם גיד ובשר חשיב כמב"מ או כמין בשא"מ, ועי' במהר"ם שיף פ"ט ב' דהק' אמאי סתם רש"י שם דדינא דמתני' שיעורו בס', הא שיטת רש"י להלן דבעי' אף טעימת קפילא, והוכיח מזה דע"כ ס"ל דהוי מב"מ, ולא שייך היכר בטעימה, ועי' פר"ח סי' צ"ח סוף סק"ז דנקט מסברא דגיד עם בשר חשיב מין במינו, ועי' פלתי צ"ח סק"ד דהק' מהא דרש"י ביאר דהוא הלל"מ, ואי הוי מב"מ הא מדאו' סגי ברוב, ולא שייך בזה הלל"מ, אולם חזר בו מחמת קו' מהר"ם שיף הנ"ל, ובחור"ד סי' צ"ח סוף סק"ח נקט בפשיטות דמהא דביאר רש"י במתני' דשיעורו מדאורייתא מבואר דחשיב מין בשא"מ.

ובתוס' צ"ז א' ד"ה אבל הק' אמאי לא פריך אף על מתני' מאן טעים לי', ומבואר להדי' דגיד ובשר הוי מין בשא"מ, דאל"כ נימא דנו"ט דמתני' היינו בשיעור כבשר בלפת כאילו הוא אינו מינו, אולם עי' היטב בחור"ד סי' צ"ח סק"ח דנקט גם בדעת תוס' דהוי מין בשא"מ, וצ"ב, [ובעיקר קו' תוס' יל"ע דהא כתבו בד"ה אם דמשערין גם כנגד הקליפה, וא"כ לא שייך להק' על מתני' דמאן טעים לי', דהא בעי' לבטל את הקליפה דהוי מינו, וצ"ב].

ועי' באיסור משהו להראב"ד פרק ב' דהוכיח דע"כ דקיי"ל דלא כר"י דמב"מ במשהו, דהא גיד ובשר הוי מב"מ, ומ"מ מבואר במתני' דאין נאסר במשהו.

ד) ועיקר הדבר צ"ב מה שייך הלכה על טעם לשער בשר כלפת, הרי העיקר תלוי בהרגשת הטעם, דאי מרגיש אסור ואי לאו שרי, ואם משום דמספק"ל אי יהיב טעמא ומחמת החשש צריך לשער בשיעור גדול, הרי לא שייך לומר בזה הלכה דבהכי משערין, ועוד תמה רע"א מדוע בעי' לשער בבשר ולא בגיד בלפת, הרי עי"ז נדע אם מטעים או לא, דהא בשר טעמו חזק טפי מגיד ונשער בו.

ובפשוטו י"ל דכיון דשיטת רש"י דאף בטעמו קפילא בעי' ס', י"ל דזהו גדר ההלכה דכל דבר המטעים בעי' ס' לבטלו, אף באופן דאין מרגישים בו, והוא כעין גדר דלא פלוג, ומה"ט ס"ל לרש"י צ"ח א' דטעם ביותר מס' הוא דרבנן, אבל במין במינו דאינו נו"ט כלל לא חייל כלצ דין שיעור דנתינת טעם, ותלוי ברוב.

נאמנות קפילא

צ"ז א'

א) גמ' - כילכית באילפס וכו' ליטעמי' קפילא, אמר רבא וכו' השתא דאמר ריו"ח וכו' דאמר רבא וכו'. עי' רש"י צ"ח א' ד"ה בס' ובדף צ"ט א' סוד"ה אין דכתב דאף באיכא ס' בעי' קפילא, ובפחות מס' לא מהני קפילא, [ובפרישה סק"ז דן האם גם בתרומה לא סמכין על הכהן ובעי' ס', וכבר תמה באור גדול סי' נ"ט דהא רש"י בדף צ"ט מיירי לגבי תרומה], ולא נתבאר ברש"י אי מיירי רק באופן דנתערב גוף האיסור ונימוח, או דאף באופן דרק טעם האיסור נתערב בהיתר [או דהאיסור לפנינו וקיבל טעם מהאיסור, או דנתבשל בקדירה דבלוע בה איסור], לא מהני ס' בלא קפילא, והנה לענין קיבל טעם מהאיסור הרי מוכח מהא דרש"י הוכיח מהגמ' בדף צ"ט ב' דאין בו בנו"ט מיירי דליכא איסור בעין, ובארו תוס' דלפי רש"י צ"ל דמיירי בהוציא את הגריסים, ומ"מ כתב רש"י שם דלא מהני קפילא בפחות מס' - אולם לענין קדירה לכאן נחלקו בזה הראשונים בדעת רש"י כדלהלן.

ב) עי' ברא"ש סי' כ"ט דלרש"י צ"ל דהא דאמר ריו"ח דכלכית באילפס ליטעמי' קפילא, היינו לחומרא דמיירי דידוע דיש בו ס', ומ"מ בעי' ריו"ח דליטעמי' קפילא, [ותמוה דלשון רש"י ד"ה לטעמי' "ואשמועי' דמותר לסמוך עליו" מבואר דהוא קולא, ובאור גדול שם כתב מה"ט להגיה בלשון רש"י "ושמעין"], והק' עליו הרא"ש דלישנא דריו"ח דאמר

סמכין משמע דחידש דסמכין על הקפילא להתיר האיסור, והא כיון דאי ליכא קפילא ידעי דמותר כיון דאיכא ס', מאי רבותא דסמכין עלי', ועוד הק' דלישנא דרבא משמע דרק היכא דליכא למיקם אטעמא בעי' ס', אבל היכא דאיכא קפילא שרי אף בפחות מס', ולרש"י ליכא היכ"ת דשרי בפחות מס', ומבואר מהרא"ש דאין חילוק לרש"י בין נתערב האיסור עצמו או רק טעמו של האיסור, ואפילו רק בלוע בקדירה, לעולם בעי' ס'.

וגדר הדין לרש"י - עי' בכת"ס צ"ח א' דביאר דשיעור ס' אינו גילוי מילתא דליכא טעם, אלא דביטול הטעם הוא בס', ומה"ט אף באופן דאין הטעם מורגש בפחות מס' עדיין הוא באיסורו, ולכך לא מהני קפילא, ועד"ז ביאר בחו"ד סי' צ"ח סק"ג, ולכך מסתבר דאין לחלק בין איסור שנימוח לאיסור הבלוע.

ובאור גדול שם כתב לתמוה מהא דמבואר לקמן קי"א ב' גבי קערה שמלח בה בשר דאי ליכא קפילא אסור לאכול בה כותח, ואי איכא קפילא שרי, והרי ע"כ מיירי דליכא ס', דאל"כ אמאי בלא קפילא אסור, ומ"מ מבואר דקפילא נאמן, ומבואר דעכ"פ בקדירה שרי קפילא אף בפחות מס'.

ג) עי' ברמב"ן צ"ח א' דביאר דלפי רש"י הא דקאמר רבא בשמעתין אמור רבנן בקפילא דמבואר דסגי בקפילא לחוד, היינו בקדירה שבישל בה בשר דליכא למיקם עלה בשישים אבל בעובדא דכילכית באילפת דגוף האיסור פלט הטעם, בעי' טעמא ושעורא, ועי' ברמב"ן בהמשך דבריו דמה"ט תמה על רש"י איך רבא יישב לפי ריו"ח לדינא דקדירה דסומכין על קפילא לקולא, הא ריו"ח מיירי דנתערב גופו של איסור וקמ"ל דבעי' נמי קפילא לחומרא, וברייטא מיירי רק בנתערב טעם הבלוע דסמכי' על הקפילא לקולא אף בפחות מס', ולדברי הרמב"ן ל"ק קו' הרא"ש מלישנא דרבא, דרבא מיירי בבליעת קדירה דכה"ג סמכי' על קפילא אף בפחות מס'.

והנה לדברי הרמב"ן דטעמא דרש"י לחלק בין קדירה לגוף האיסור משום דליכא למיקם עלה, מבואר דאין הגדר ברש"י כחת"ס, דא"כ מה איכפ"ל דהוא רק טעם מהקדירה, סו"ס ליכא ביטול בס', וע"כ צ"ל דטעמא דרש"י דכיון דהשוו המידות לא מהני קפילא בפחות מס', והא דהקילו גבי קדירה, עי' יד"י סי' צ"ח סק"ג דביאר דגבי קדירה כיון דאין מטעמת כשיעור גופה, ומ"מ החמירו חז"ל לשער כנגד כולה, בהא מודה רש"י דמהני קפילא לחוד, וע"ע באור גדול שם באופ"א.

ועוד יש לבאר דס"ל לרש"י דאעפ"י דאין גוף האיסור מטעים, מ"מ כיון דקיים בתערובות דבר שבכוחו להטעים, צריך לשער כפי כולו כיון דפעמים יכול ליתן טעם בכולו, [וכדבארנו לעיל בדברי רש"י במשנה בגדר ההלכה], ולכך אעפ"י דהוציא את החתיכה, כיון דהחתיכה היתה יכולה לתת יותר טעם, וכבר חל על התערובות דין דצריך לשער ס' כנגד כולו, אבל לגבי קדירה דכל הנידון מחמת הבליעות של איסור דבלועים בקדירה, הרי כנגד הטעם שפיר איכא ס' כנגדו.

ד) עי' באור גדול דיישב קו' הרמב"ן על רש"י, דהנה יש לתמוה סתירה בשיטת רש"י, דבע"ב אמר ר"א אר"י כל איסורין שבתורה משערינן כאילו הן בצל וקפלוט, ופירש רש"י דאיירי במין במינו או באופן דליכא קפילא, והוסיף רש"י דמיירי השתא קודם דנפסק ההלכה דבעי' ס', ומבואר דכל דאיכא קפילא לא בעי' לשער בבצל וקפלוט, וצ"ב דהא לשי' רש"י אפילו אם הקפילא מעיד דאין בו טעם לא מהני כ"ז דאין בו ס', ואיך יועיל הכא קפילא בפחות משיעור בצל וקפלוט.

ומכח זה יצא האור גדול לחדש דכל מה דכתב רש"י דבפחות מס' לא מהני קפילא היינו לריב"ל דילפינן מזרוע בשילה דמשערינן בס', אבל לר"י דמשערינן בבצל וקפלוט כו"ע מודו דסגי בקפילא, וא"כ ר"י לשיטתו דסמך

אקפילא בכלית באילפס, מיירי בליכא שיעור כבצל וקפלוט וסמך עליו לקולא, ולכך קאמר רבא דה"ה בקדירה סמכין לקולא.

ויש לבאר טפי עפ"מ דביאר החת"ס דילפי' מזרוע בשילה דשיעור ס' הוא שיעור בביטול הטעם, ולא מדין אומדנא, וא"כ הרי ודאי דלר"י דשיעורו כבצל וקפלוט, אינו מדין זרוע בשילה אלא דכך שיערו חכמים, ולכך ודאי דקפילא מועיל גם בפחות מהשיעור, וכן אי נימא דטעמא דרש"י משום דחז"ל השוו המידות, י"ל דע"כ ריו"ח פליג, דהא חזי' דגיד משערין בכבשר בלפת, ואילו שאר איסורים משערים בבצל וקפלוט, אלא גדר הדין לריו"ח הוא דבעי' בירור דליכא תערובות של טעם, ולכך באיסורים דנותנים הרבה טעם, דינו בבצל וקפלוט, והיכא דיש קצת טעם כגון בגיד שיעורי בכבשר בלפת, וממילא ודאי דקפילא מתיר גם בפחות משיעור, נולפי ב' הביאורים נמצא דהא דכתב רש"י דאכתי לא נפסק ההלכה בס', אינו רק נפק"מ בגודל שיעור ההיתר, אלא הוא נפק"מ בגדר האיסור, ונפק"מ אם קפילא נאמן].

דעת הרמב"ן והרשב"א

א] דעת הרמב"ן דהיכא דנתערב גוף האיסור ואוכל את האיסור עצמו בעי' ס', ולא מהני קפילא, אבל היכא דכל הנידון על טעם האיסור, סגי בס' או בטעימת קפילא, ומצינו ג' באורים בסברת החילוק של הרמב"ן. (א) עי' בר"ן [ל"ד א' מדפי הרי"ף] דביאר דהיכא דנמחה גוף האיסור וידעינן כמה נתערב, לא מהני קפילא בפחות מס', כיון דחז"ל השוו המידות דלעולם אין ביטול בפחות מס', אבל היכא דאין אנו יודעין כמה נתערב, כיון דאין הקפילא מרגיש בטעמו, משערין דע"כ דאיכא ס' כנגדו, ובליכא קפילא משערין כנגד כולו, וכן משמע בלשון הטור, [וצ"ע באמת אמאי מיאן הר"ן לבאר כן אף בדעת רש"י], ועי' בר"ן דהוסיף דה"ה היכא דלא ידעי' כמה נימוח מהאיסור דסגי בקפילא, ועי' פרישה סק"ט דמסתפק להרמב"ן מה הדין בנימוח כל האיסור אי נידון כנתערב טעמו, או דלא מהני קפילא רק בלא ידעי' כמה נימוח.

והנה עי' בר"ן ל"ה ב' מדפי הרי"ף] דביאר דהיכא דנתערב גופו של האיסור דכיון דיש הרבה איסורים דאף בי' וכ' אין נותנין טעם, ואיכא בצל וקפלוט דיהבי טעם עד ס', לפיכך השוו חכמים מדותיהם לשער כל איסורים שבתורה בס', וכבר תמהו דא"כ נימא דהא דאין הקפילא מרגיש בטעמו משום דהוא מהדברים דליכא הרגשת טעם ביותר מי' או כ', ואכתי לא נתקיים דין ביטול בס', וי"ל דס"ל להר"ן דהא דתקנו חכמים דבעי' ס' אינו מדין שיעור, אלא דחכמים תקנו דלא סגי בביטול באומד דליכא הרגשת טעם, אלא בעי' שיהא מצב מבורר דליכא טעם מהאיסור, וכיון דיש אופנים דבעי' ס', החמירו דלעולם אינו נחשב למבורר אלא היכא דאיכא ס', אבל בקפילא כיון דע"כ יש לנו ידיעה בודאי דליכא טעם מהאיסור, דממנ"פ אי בעי' ס' לבטלו ע"כ דאיכא ס', ואי סגי בכ' לבטלו ע"כ דאיכא כ'. והנה יל"ע חתיכת איסור שנפלה לתוך מינו ושאינו מינו אם יועיל טעימת קפילא בשאינו מינו אף למינו, או דילמא דמב"מ לעולם לא בטיל אלא בס', ולביאור הר"ן דע"י קפילא אמרינן דאיכא ס' כנגד הטעם מסתברא דיועיל אף למינו.

(ב) עי' בב"ח אות ג' דהביא מהאגור דישאל נאמן אף בפחות מס', וביאר הב"ח דסברת הרמב"ן דהיכא דנתערב גופו של איסור אי אומר דליכא טעם בפחות מס' תלי' דע"כ הוא משקר, כיון דחז"ל אמרו דעד ס' יש בו טעם, אבל היכא דרק טעם האיסור נתערב תלינן דאיכא ס' ואינו משקר, ולכך ישאל דאינו חשוד לשקר נאמן אף בפחות מס', וכן ביאר בפרמ"ג שער התערובות חלק ג' פ"ה ד"ה ואחר העיון, ובמשב"ז סי' ק' סק"ה, אולם זה דלא כהר"ן, דהא לפי הר"ן הרי איכא הרבה איסורים דבטלים בי' או כ', וא"כ מהיכ"ת לומר דהוא משקר, וכן הרי לפי הר"ן דטעמא

משום דחכמים השוו מדותיהם, פשיטא דאי אפשר להתירו בעדות ישראל שהרי חכמים אסרוהו אעפ"י שאין בו טעם.

ג) עי' חו"ד סי' צ"ח סק"ג כתב בטעמא דהרמב"ן דבנתערב ממשו לא מהני קפילא, עפ"י"מ דהוכיח שם דדינא דביטול בס' אינו מדין ביטול הטעם, אלא דאיכא גזוה"כ דלא סגי בביטול חד בתרי כדין ביטול ברוב דעלמא אלא בעי' שהאיסור יהא בטל בס', ומשו"ה ס"ל להרמב"ן דכל דממשות האיסור מעורב בהיתר, לא מהני עדות קפילא דאין בו טעם, כיון דבעי' ביטול על החפצא דהאיסור, וע"ש בחו"ד שהוכיח כן ממש"כ הש"ך בס"ק כ"ט בשם האו"ה דביותר מס' אעפ"י דניכר טעמו אינו אסור אלא מדרבנן, ואי נימא דאינו תלוי אלא בטעם א"כ אף ביותר מס' יהא אסור מדאו', וע"כ דלאו מחמת לתא דטעם אתינן עלה אלא דבעי' שהאיסור יהא בטל בס', ומה"ט נקט בפשיטות בסי' צ"ח סק"ב דגם בישראל בעי' ס', וע"ש דביאר בזה הא דפסק הרמ"א צ"ח ס"ב דנתערבו ב' חתיכות איסור משם אחד ומב' טעמים, דאין מבטלים זה את זה, כיון דכל דנתערב ממשו של האיסור לא סגי בביטול הטעם אלא בעי' ביטול על כל חתיכה וחתיכה, נויש לבאר עוד עפ"י הר"ן דכל הטעם דקפילא נאמן משום דתלי' דאיכא ס', אולם בב' איסורים הרי ליכא ראייה מהא דאינו מרגיש את הטעם כיון דאיסור א' מבטל לאיסור ב'.

והנה ברעק"א שם על הש"ך הביא דהר"ן פליג על האו"ה וס"ל דאף ביותר מס' אסור מדאו', ולפי"ז מוכח דלא כהחו"ד, שהרי לא מסתבר דאיכא ב' דינים בדאו' חדא דטעם אוסר אפילו ביותר מס', ותו דפחות מס' אסור אף בליכא טעם, ועוד יל"ע דהא קיי"ל להלכה כתוס' ולא כהרמב"ן, וגם בפחות מס' סומכין על קפילא, ואיך יתכן לבאר כן בדברי הרמ"א, ועי' חו"ד סי' צ"ב ס"ק ט"ו וצ"ח סוף סק"ח דכתב להדי' דהאו"ה דפסק דאזלי' בתר שמא, אזיל לשי' דס"ל כהרמב"ן, ולדידן דקיי"ל דלא כהרמב"ן ודאי דאין מצטרפין לאסור שהרי אם יטעמו קפילא ודאי יאמר דאין בו טעם, ועוד צ"ע דהא נתבאר לעיל סק"א דאעפ"י דיש איסורים דאין ניכר טעמם ב' או בכ', מ"מ נאמן הקפילא, משום דהיכא דאיכא עדות על הטעם לא גזרו, אולם אי נימא דהוא דין דאו' דבעי' ביטול על האיסור, אכתי צ"ע.

עוד יל"ע טובא על החו"ד, דהנה רש"י הוכיח כשיטתו מהא דמבואר בדף צ"ט א' לגבי ביטול תרומה דהיכא דאין בו נו"ט לא בעי' מאה ואחד להתירו, ומבאר הגמ' דהיינו ביטול בס', והוכיח מזה רש"י דע"כ גם בליכא טעם בעי' ס', אולם עי' ברמב"ן דכתב לדחות דמייירי בנמחה גוף האיסור, וליכא ראייה דגם בנתערב הטעם לא סומכין על קפילא, וצ"ע לפי החו"ד דהיכא דנתערב גוף האיסור בעי' ס' כמו בתערובות של יבש ביבש, הרי תקשי איך מוכיח הגמ' מהתם דשיעורו ביטול טעם הוא בס', אבל להר"ן ולב"ח והפמ"ג א"ש דלעולם שיעור הביטול הוא כדין ביטול דטעם, ונאולי זה היה פשוט דביטול טעם אינו פחות מס', אלא דהגמ' מספק"ל אי בעי ס' או ק', וכיון דמוכח מדינא דתרומה דאף בנמחה סגי בס', כ"ש דבטעם לחוד סגי בס'.

ב) עי' ברשב"א בתוה"ב [עמ' י"ח] דמסתפק בנמחה גיה"נ אי בעי' ס' לבטלו, ובקצר [י"ג ב'] הכריע דבעי' ס', וכן פסק בטוש"ע סי' ק' ס"ב, ועי' במשב"ז סק"ה דהביא לדברי המנח"כ דהק' דכ"ז א"ש להרשב"א אזיל לשי' דפסק כהרמב"ן דבנמחה גוף האיסור לא מהני קפילא לפחות מס', אבל למאי דקיי"ל כתוס' דקפילא מהני אף בפחות מס', וכיון דאין בגידין בנו"ט למאי בעי' ס', והפמ"ג דחה עפ"י ביאורו דכל טעמו של הרמב"ן דתלי' דמשקר, ולא שייך כן לענין גידין, ולכך ביאר הפמ"ג דאף למאי דקיי"ל דאין בגיגין בנו"ט אין הענין בזה דלא נפלט מידי מהגיד, אלא הנידון האם בכח הפליטה לאסור או לא, ע"ש, וכ"כ בחו"ד סק"ז.

ועי' ביד יהודה שם בפי' הארוך סק"ט דיסד לבאר דהא דקיי"ל דמב"מ בס' ומין בשא"מ בנו"ט, אינו כלל על מין הדבר, אלא כלל הדבר דכל דאיכא הרגשת טעם הוא בנו"ט וכל דליכא הרגשת טעם הוא בס', וממילא היכא דלעולם אינו נו"ט, אעפ"י דהוא מין בשא"מ הוא בכלל הגזירה דמב"מ בס', ובאמת דכן מדויק בלשון הרשב"א, דהאריך לבאר את הצד דלא בעי' ס' דלא דמי להא דמב"מ בעי' ס' כיון דאין נו"ט כלל, ולדברי הפמ"ג והחוו"ד צ"ב דאינו ענין להא דמב"מ, אבל לדברי יד"י א"ש, דכל הצד דניבעי ס' הוא מדין מב"מ, [ועי' מגילת ספר עמ' ק"י דהוסיף ביאור בזה עפ"י יסוד הרמב"ם פט"ו ממאכ"א הל' ד-ה דהא דמב"מ בס' אינו גזירה אטו מין בשא"מ אלא הוא ביטול על עוצם מיעוט, ומין בשא"מ הא גופא דאינו נו"ט זה מוכיח על ביטול עוצם מיעוט, ולכך היכא דאינו נו"ט כמו בגיד הרי אין לנו ביטול על עוצם מיעוט רק ע"י ס', אבל בשאר איסורים דנמחו כל דליכא טעם בטל בעוצם מיעוט].

אולם צ"ע דהא בגמ' צ"ז ב' פריך אמאי בעי' ס' בביצה הא מיא דביעי בעלמא הוא, ולדברי יד"י הרי אדרבא כל דאינו נו"ט כלל גרע והוא בכלל הדין דמב"מ, וצ"ע, [אלא דזה תלוי אם כוונת הגמ' להק' דלא בעי' ביטול כלל או דלא בעי' ס', עי' להלן בגמ'].

עוד יל"ע דאי נימא דגם למ"ד אין בגידין בנו"ט יש לחלוחית אלא דאין בה טעם, וא"כ תקשי דאף דאין נו"ט, מ"מ ליבעי ס', כיון דבעי' שיתבטל בעוצם מיעוט, ואין העדר הרגשה מעיד על ביטול הטעם, ולהדי' מבואר בשו"ע סי' ק' דבזרקו שרי, אעפ"י דאכתי איכא לחלוחית שתאסור.

כיצד משערין

צ"ז ב' - צ"ח א'

(א) גמ' - איכא דאמרי בקדירה עצמה ואיכא דאמרי במאי דבלעה קדירה. עי' רש"י דפליגי אי משערין אף את חרסי הקדירה, או רק מה דבלוע בקדירה, ולהלכה פסק רש"י כל"ב כיון דהוי ספק דאור, ועוד הוסיף רש"י דהא מבואר בגמ' לק' צ"ח א' דכמו דבלע היתרא כך בלע איסורא, ועי' ברשב"א ובר"ן דבארו דעת רש"י דמיירי דלא ראינו כמה היה האיסור בשעת נפילה, [וצ"ב כיון דידוע כמה היה ההיתר בשעת נפילה, מה איכפ"ל כמה בלוע בקדירה, וי"ל דמיירי באופן שאנו יודעין שבשעת נפילה ההיתר היה טפי מהאיסור ונפחת, אלא שאין אנו יודעין אם היה בהיתר ס' כנגדו ולכך משערין את הבליעות בשביל שנדע כמה היתר היה בשעת נפילה], ולכך דחה רש"י אף לל"ב דהא כמו דבלע איסורא כך בלע היתרא, ומה"ט דייקו מרש"י דבאופן דראינו כמה היה האיסור, ולא נתמעט בשיעור אחד עם ההיתר, משערין מה דבלוע מההיתר בקדירה לצרפו לשיעור ס', [וצ"ב קצת אמאי באמת לא ביאר רש"י דמיירי באופן זה, דאינו סותר לגמ' דלקמן].

אולם הגר"א סי' צ"ט סק"ה נקט באמת בשיטת רש"י דמיירי באופן הנ"ל דידענו כמה היה באיסור בשעת נפילה, ואחרי הבישול אנו רואין דנחסר מההיתר ולא מהאיסור, דמשערין כמה בלוע מההיתר בשביל שיהא שיעור ס' כנגד האיסור, אלא דהוסיף רש"י דבאופן שלא ראינו את האיסור בשעת נפילה, כו"ע מודים דאין משערין רק במה שבקדירה כיון דאין נפק"מ בבליעות, דכשם דבלע היתרא כך בלע איסורא.

(ב) והנה רש"י כתב דקיי"ל כל"ב כיון דהוי סד"א, ולכאור' משמע דס"ל דמיירי במין בשא"מ, דהא במב"מ שיעור בס' הוא רק מדרבנן, ולפי"ז נמצא דהא דלמדו הראשונים מרש"י דבידוע משערין אף בבלוע בקדירה, הוא גם בתערובות של מין בשא"מ, אולם עי' בחי' הרשב"א דהק' על רש"י דהא שיעור ס' הוא מדרבנן, ומדאור' סגי חד בתרי, ותי' דכיון דעיקרו דאור' אזלי' בספיקו להחמיר, ומבואר דרש"י מיירי במין במינו, ואין לנו ראייה מה הדין לרש"י במין בשא"מ, ועי' בטור סי' צ"ט ס"ד דכתב דיראה לי דמב"מ דשיעור ס' מדרבנן משערין גם את הבלוע

בקדירה, אבל במין בשא"מ משערין רק לפי מה דלפנינו, וסיים דהרא"ש לא חילק בזה, והנה הרא"ש סי' כ"ו סתם כלשון רש"י, ובארו הגר"א והפמ"ג ורע"א [עי' להלן אות ד'] דכיון דלרש"י מיירי במין בשא"מ, הרי ע"כ מבואר דבאופן דנודע דלא נתמעט האיסור שפיר יש לצרף את הבלוע בקדירה.

(ג) עי' ברמב"ן דביאר דל"ק אין משערין אלא במה שנמצא עכשיו בקדירה ואין מצרפין כלל את הבלוע בקדירה, ולל"ב מצרפין אף את מה שבלוע בקדירה, וקיי"ל כל"ב לקולא, ובתורת הבית [עמ' 10] הביא כן ממקצת ספרים, והוסיף דקיי"ל כל"ב ולקולא כיון דשיעורין דרבנן, והוכיח כן מהא דמשמע מהגמ' לק' צ"ח א' דבאופן שאנו יודעין דרק היתרא בלע משערין אף את הבליעות.

והנה היה אפשר לדחוק בכוונת הרמב"ן והרשב"א דספק הגמ' אינו אם משערין בבליעות אלא אם תלינן דכשם דהיתרא בלע כך איסורא בלע, ולב' הלשונות משערין בבליעות, אלא דל"ק אין בזה נפק"מ כיון דאמרי' כשם דבלע היתרא כך בלע איסורא, ולל"ב לא אמרי' כשם, אולם מדברי הרשב"א מוכח להיפך, דהא הרשב"א הוכיח מדינא דכשם דהיתרא בלע וכו' דנקטינן כל"ב, ואילו להנ"ל הרי אדרבא מוכח מהגמ' הנ"ל כל"ק.

(ד) עי' ברשב"א ובר"ן דבארו בדעת רש"י וכ"ה שי' הרמב"ן דאזלינן בתר שעת נפילה, והא דמצרפין אף הבלוע היינו לשער שיעורו דשעת נפילה, ומה"ט פי' הרמב"ן דאף מאי דנתמעט ע"י האור מצרפים, והק' הראשונים הנ"ל על רש"י מ"ש מקדירה אחרת ומהמשנה בתרומות לענין סאה תרומה שנפלה וטחנן, ע"ש, [וצ"ב דהכא הנידון מחמת דהשתא נותן טעם, ואי"ז שייך לדין חור"ג, ושאינו תרומה דהנידון בגדרי ביטול], ועי' רמב"ן דתי' דשאני הכא דכיון דנתמעט ע"י דרך בישול קיל טפי, ועי' ברשב"א דכתב דאינו מוכן החילוק, ועי' בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תקט"ו דנשאל איך מקילים במה דנכלה ע"י האור, הרי השתא ליכא ס', ותי' דכיון דטע"כ דרבנן הקילו מחמת דבתחילה היה ס', אולם צ"ב דהא הרשב"א בתוה"ב [י"א ב'] כתב דיש להחמיר כהשי' דטע"כ דאור, ובתוס' פ"ז ב' ד"ה רואין כתבו דבנתינת טעם לכו"ע אמרי' חו"נ.

ובמשמרת הבית [טז א'] תי' דכיון דאנו דנים שהאיסור פלט הטעם בשעת בישולו, א"כ כי היכי דנתמעט מן ההתר נתמעט אף מן האיסור ושפיר איכא ס' לפי חשבון [ואע"פ דהאיסור לפנינו כמו שהיה, אמרינן דבלע מן ההתר שחוצה לו, ולכך אע"פ שפלט נשאר כמו שהיה, אולם ה"מ באותו קדירה, אבל בנפל לקדירה אחרת מחמירין דלא פלט כלל ע"ש], וע"ע שו"ת הרשב"א ח"א סי' תקט"ו דהוסיף דהא דמקילנן טפי באותה קדירה משום דטעם כעיקר לאו דאורייתא, [ובד' הרשב"א מבואר דבנפל לקדירה אחרת, הא דמשערין כנגד כולה הוא מספק, אולם עי' חור"ד סי' ק"ה סקט"ז דפשיטא ליה דאף בנפל לקדירה אחרת משערין כנגד כולה בתורת ודאי].

(ה) עי' ברשב"א בתוה"ב שם דכתב דמסתברא דבמין בשא"מ אזלי' לחומרא, ועי' בטור דכתב דהרא"ש דהעתיק לדברי רש"י חולק על הרשב"א, וכתב ב"י דאין בזה מחלוקת דגם הרא"ש מודה דבמילי דרבנן לא אמרי' כשם, וקיי"ל כל"ב, ומבואר דנקט דהרשב"א מיירי באופן דלא ראינו כמה היה האיסור בשעת נפילה, וקמ"ל דבמין בשא"מ אמרי' כשם דבלע וכו', אבל במב"מ דהוא דרבנן לא אמרי' כשם שבלע וכו' אלא נקטינן לקולא דרק ההיתר נתמעט, אבל בראינו כמה היה האיסור אף במילי דאור' כמו מין בשא"מ נמי שרי, וכן מתבאר מדברי הט"ז סק"ד וש"ך סק"ו.

אולם בביאור הגר"א סק"ה ובמשב"ז סק"ד ורעק"א סק"א חלקו עליהם דודאי היכא דלא ראינו כמה היה האיסור בשעת נפילה אף במב"מ אין תולין להקל, כיון דאמרי' כשם דבלע וכו', וכל הנפק"מ הוא רק היכא דראינו כמה נפל מהאיסור, והשתא חזי' דנבלע מההיתר טפי מהאיסור, דבדאו' אין מצרפין את ההיתר הבלוע ובדרבנן מצרפין, ובזה בארו דברי הטור דהרא"ש חולק על הרשב"א, דהא להרא"ש גם במין בשא"מ שרי היכא דראינו את האיסור

בשעת נפילה והיה ס', וטעמא דאין מצרפין לפי הרשב"א, בפשוטו היינו משום דבמילי דאו' קיי"ל כל"ק דאין מצרפין בליעות, אולם בפמ"ג שם נקט דהוא חילוק מסברא, וביאר או דחיישי' שמא בלעה הקדירה מההיתר במקום דהשתא הוא מעל הרוטב, או דהוא דבר דא"א לשערו היטב.

ונפק"מ בכ"ז, דהא בסוגיין איירי בגוונא שנפל חלב לקדירת בשר ורב אשי ס"ל דמשערין את הבליעות ודחי ליה דכשם דהתירא בלע כך איסורא בלע, דלדעת הב"י בהכרח דחלב הוי מין בשאינו מינו, דאי הוי מין במינו הרי לעולם אזלי' לקולא ומשערין את הבליעות של היתר לחוד גם כשלא ידענו כמה היה שיעור האיסור בשעת נפילה, אבל להגר"א וכו' הרי מוכח להיפך, דאי נימא דחלב ובשר הוי מין בשאינו מינו הרי אף כשידוע שלא נתמעט האיסור אין מצרפין את הבליעות של היתר, וע"כ דהוי מב"מ ומשו"ה אם ידוע שלא נתמעט מהאיסור משערין בבליעות, וכן כתב הגר"א בסק"ה ורמז לזה בריש סי' צ"ח.

ו) עי' תוס' ד"ה איכא דאמרי דהק' על רש"י דבאיסור בעין לא שייך לצרף את הבלוע בקדירה, ועי' בחת"ס דיישב עפ"י רש"י לשי' דלא מהני קפילא בפחות מס', דמיירי הכא דהקפילא לא הרגיש את הטעם, אלא דאכתי בעי' ס', ובזה שפיר יכולים לצרף את הקדירה, אבל ודאי דבאופן דנרגש הטעם אין לצרף את הקדירה, וצ"ב כוונתו דהא לדעת רש"י דבעי' ס' אף באופן דאין הקפילא מרגיש את הטעם, אינו סתם דין, אלא בעי' ס' כנגד ההיתר כאילו מורגש בטעמו, וא"כ כיון דאין בכח החרסים לבטל את טעם האיסור, מה יועיל מה דטעמו קפילא.

ז) בתוס' ביארו דהנידון בסוגיין לענין בליעת איסור, ועי' במהר"ם דביאר דבריהם דבגוונא דהנידון רק מחמת בליעות ישנות של איסור, לל"ק מצרפין אף את חרסי הקדירה, ולל"ב מצרפים רק את הבליעות של היתר הישנות, [ואף דלפי"ז היה אפ"ל דה"ה אם יש איסור בעין משערין אף את הבליעות של היתר הישנות, מ"מ לא ניח"ל לתוס' לפרש כן בגמ', דאכתי תקשי טעמא דל"ק דמצרפין את חרסי הקדירה].

אולם בראש יוסף [וכן משמע בתוס' הרא"ש בסוף לשונו] ביאר דאף לל"ק אין מצרפין את חרסי הקדירה, וכל המחלוקת אם מצרפין גם את הבליעות הישנות של היתר או רק את הבליעות החדשות של היתר, והא דלא ניח"ל לתוס' לפרש כן אף על איסור בעין, משום דס"ל דבאיסור בעין ודאי דאין מצרפין את הבליעות היתר הישנות, וכל הנידון באופן דאין האיסור לפנינו, והנידון על הבליעות של איסור, בהא פליגי אם משערין רק את הבליעות החדשות או גם את הישנות, אולם עי' היטב ברמב"ן לקמן צ"ח א' בביאורו לסוגיית הגמרא דכזית תרבא דמבואר מדבריו להדי' דאף כשהאיסור בעין משערין את הבליעות הישנות.

והנה לכאו' לפי"ז י"ל דרק לל"ק דמצרפין את הבליעות של היתר בעי' למימר דאין האיסור בעין, כיון דהרי בלא"ה הוא מרגיש טעם, אבל לל"ב דהנידון על הבליעות של היתר החדשות, הרי ודאי דאף באיסור בעין אין הטעם נרגש, ולא שייך כל קו' התוס', וצ"ב.

עי' בראשונים דדייקו מהרמב"ם דאין משערין רק במה שנבלע ממש בקדירה, ולא במה דכלה מחמת האור, ור"ח אשמועי' נמי קולא דמצרפים את הבליעות, אולם מבואר עוד חידוש ברמב"ם דאין משערין במה דנבלע אחרי דנפל ולא במה דבלע קודם דנפל האיסור, וצ"ב טעמא דמילתא, ואולי גם בזה החמירו כיון דא"א לאומדו יפה, ועי' יד יהודה דעמד בזה.

ואולי י"ל דס"ל להרמב"ם כתוס' דטעם של איסור בעין אינו מתבטל בשוה ע"י טעם היתר הבלוע, ולכך בעי' ס' היתר בעין, ואף דהשתא נתמעט ההיתר מ"מ אפשר להשלים שיעור ס' ע"י הבליעות, ועדיין צ"ע הסברא בזה.

עי' ברשב"א בתוה"ב דכתב דחתיכת איסור שנפלה לקדירה ונתחת וניכר האיסור צריך לזהר דלא ליטול מההיתר בעודו רותח כדי שהאיסור לא יחזור ויאסור את הקדירה כיון דההיתר נתמעט, וכתב עליו הרא"ה [ט"ו ב'] דאם האיסור ניכר פשיטא והיה לו לומר כן באינו ניכר, והשיב הרשב"א דאנו פשיטא דהא רש"י חולק דמשערים מה דכלה מחמת האור, ומה וחילוק הרמב"ן אינו נראה, והוסיף הרשב"א דמעיקר הדין היה ראוי להתיר ממנ"פ, דהא דהא פלט האיסור לס', ונכנס היתר כנגדו וכשמוטל נהרוטב הרי נוטל מתרוייהו בשוה, ורק בקדירה אחרת יש מחמירים כיון דלא פלט בקדירה זו מידי, וליכא ממנ"פ, עכתו"ד, וצ"ע הרי הרשב"א ביאר [ט-ב] במשמרת דאסרינן בקדירה אחרת משום דחיישי' שמא לא פלט כל האיסור, וא"כ גם בנטל נחוש שמא לא פלט כל האיסור רק אחרי דמיעט מהרוטב, וצ"ב.

כחל

בהא דהכחל עצמו אסור, מצינו ד' באורים בראשונים - א) עי' תוס' ד"ה וכחל דבארו דאעפ"י דכל החלב יוצא מהכחל, מ"מ הכחל אסור כיון דבתחילת בישולו לא היה יכול כולו לצאת, ואז נאסר החלב מחמת טעם הבשר, ממילא גזרו שמא יאכלנו קודם שיצא כולו, או דס"ל אפשר לסוחטו אסור. ב) עי' ברשב"א בתוה"ב [ט"ז ב'] דכחל עצמו מצטרף לבטל כיון דהוא בשר, אלא דחששו שמא עדיין לא יצא כל החלב, ולכך נפל לקדירה אחרת אסור, [אולם עי' במשמרת הבית [ח' ב'] דביאר דאף ביצא כל החלב גזרינן אטו חתיכה הבלועה מאיסור, ועי' יד יהודה סי' ס"ט ס"ק מ"ה דתי' דלעולם אסורה משום דינא דחתיכה הבלועה מאיסור, וגדר הגזירה לדון כאילו לא יצא כל החלב, וכדחיישינן בכל חתיכה הבלועה איסור], וצ"ב להו"א דלא ידע לגזירה דשמא נשאר בו חלב, הו"ל להק' טפי דהוא עצמו יהא מותר, וצ"ב. [עי' ט"ז סי' צ' סק"ג דהק' אמאי בעי' למסקנא דטעמא דשויה רבנן כחנ"נ תיפוק ליה משום דלא פלט כל החלב, ותי' דהיינו באמת טעמא דשויה רבנן, ועי' חו"ד שם סק"א באופ"א, וע"ע בי' הגר"א סי' ק"ו סק"ב]. ג) עי' בר"ן דאעפ"י דיצא כל החלב גזרו משום מראית עין, ולכאור' כוונתו דיטעו דעדיין החלב בתוכו ויתירו בשר שכנוס בו חלב. ד) עי' חידושי הרא"ה דביאר דאעפ"י דמתפשט החלב בכל החתיכות בשוה, מ"מ בכחל גופי' הוא מתפשט יותר, ונאסר הבשר מחמת בשר בחלב. והנה מבואר בגמ' דכחל מן המנין, והנה אי נימא כתוס' או כהרשב"א א"ש כיון דהוא עצמו מותר, ורק מחמת החלב הבלוע בו דהוא בב"ח נאסר, אבל להרא"ב צ"ב, הא הכחל גופי' נאסר מדין בב"ח, ועי' ברא"ה דביאר דכיון דהוא איסור דרבנן הקילו דסגי בביטול פחות מס', וכן מבואר ברמב"ם פט"ו הי"ח.

עי' בית מאיר סי' צ' דהק' למאי דמסקינן דבעי' ס' כנגד כל הכחל, איך מצטרף הכחל לס', הא חלק החלב שבו אינו מן המנין, ותו ליכא בו שיעור אחד מס' כנגד החלב, ותי' דמסתברא דאיכא בכחל לכה"פ אחד מס' בשר כנגד החלב, נמצא דשיעור החלב ל"ה כנגד כולו לגמרי אלא פחות אחד מס', וכיון דנ"ט חלקי היתר שהם שלמים יש

בהם אחד מס' יתר על שיעור החלב, הלכך סגי בחלק הכחל אחד מס', דעי"ז איכא ס', וצ"ב א"כ למאי בעי' להא דהכחל מן המנין, תיפו"ל דיש בשאר החתיכות כדי לבטלו.

ביצה

גמ' - אמר ליה רב אידי כו' והא אמר אינשי כי מיא דביעי בעלמא. עי' חזו"א יו"ד סי' כ"ו סק"ב דהביא מהמהרי"ל דיסקין דביצה שנמצא בה דם אוסרת שאר הביצים מדאו', כיון דהביצה והרוטב הוי מין בשא"מ, והביצים המותרות אין מבטלין את הביצה האסורה כיון דאין בו נו"ט, ונמצא דרך הביצה האסורה נו"ט ברוטב, ובחזו"א חלק דודאי הביצה הכשירה נמי פולטת, אלא אלא דאין בו כח להטעים, ושפיר בטל טעם הביצה האסורה בב' ביצים, וממילא מותר הרוטב, וכבר הביאו דבפמ"ג סי' פ"ו משב"ז סק"ט נסתפק בזה וכתב נפק"מ לענין ביצה שנולדה ביו"ט דאסורה מדין דבר שיש לו מתירין, ובישלה עם ביצים קלופות, דאי מדין ביטול אתינן עלה הרי כיון דהוא דבר שיש לו מתירין ליכא דין ביטול, אבל אי ליכא כלל טעם ולא בעי' לדיני ביטול, הרי שפיר שרי, ע"ש, ובמ"ב סי' תקי"ג סק"ז נקט דשרי, ועי' בפלתי שם סק"ח דנקט דודאי אף לקו' הגמ' יש בו טעם, אלא דהוא טעם קלוש דאינו נרגש בפחות מס'.

גמ' - הכא במאי עסקינן בביצת אפרוח אבל טמאה לא כו'. עי' רמב"ן דכיון דנעשה אפרוח קליפתן רכה, והא דנבלע באחרות אע"פ שאינן קלופות כיון דהביצים מבלע בלעי מיפלט לא פלטי, אולם עי' שו"ת הרשב"א סי' תקט"ו דשאני אפרוח שפולטת ציר של אפרוח, וכ"ה בט"ז סי' פ"ו סק"ט. עי' תוס' דנקטו דשיטת הבבלי הוא כהירושלמי דבביצים קלופות אוסרות, אולם דעת הרמב"ן דהבבלי חולק על הירושלמי דאף ביצים קלופות אינן אוסרות, ועי' ב"ח סי' פ"ו ופרישה שם אי בעי' דשתייהן יהיו קלופות או לאו, ועי' ט"ז שם סק"י דהעיקר תלוי בביצה האוסרת, וכן מבואר ברמב"ן הנ"ל. עי' טור בשם ספר התרומה דלהלכה קי"ל דאף ביצת עוף טמא אוסרת אף באינה קלופה, ובשו"ע פסק כתוס'.

גמ' - ההוא כזיתא תרבא כו' אמרי ל' רבנן לרב אשי אטו כו', עי' רש"י ובארו הראשונים כוונתו דמב"מ אינו בטל וממילא אי ליכא רוטב והנידון דהחלב יתבטל בבשר הרי הוי מב"מ, ולכך ע"כ דמיירי בסל שיש בו רוטב והנידון לצרף את הרוטב עם הבליעות שבסל, אולם דעת הרמב"ן דמב"מ בטל ומיירי בליכא רוטב אלא דהבשר נצטמק ונבלע בדקל ומיירי במליחה והנידון אם מצרפין את הדקל או לא, ע"ש, ובר"ן, וברשב"א הביא מהראב"ד דהנידון היה על הסל ולא על הבשר, וברמב"ן הביא מהבה"ג דהנידון לגבי בליעות ישנות, וברא"ה בבדה"ב [ה' ב'] ביאר דר"א שיער את ההיתר כדהשתא, ואת האיסור כדמעיקרא, ודחו לו דתרוייהו שוו, ע"ש.

גמ' ההוא פלגא דזיתא וכו' ועוד האר"י ח"ש אסור מן התורה. עי' ש"ך סי' צ"ח סק"ג דכתב לטעמא דח"ש אסור מדאו', ועי' בשפ"ד דהק' דהא הרי גם באיסורים דרבנן בעי' לשער בס', וכתב דאין לומר דנפק"מ למבואר בש"ך ק"ט סק"ט דיבש ביבש באיסורים דרבנן לא בעי' ס', כיון דהוא רק גזירה שמא יבא לבשלם, דהא גם אי ח"ש שרי מדאו' נמי אסור כיון דהיתר נהפך לאיסור, עכתו"ד, וצ"ע דא"כ תקשי על הגמ' איך ס"ד דסגי בל', הא היתר נהפך לאיסור.

ובאמת דרע"א היה לו צד דל"א היתר נהפך לאיסור בח"ש, אלא דהוכיח מרש"י בפסחים דגם בח"ש, אמרי' כן, וא"כ תקשי הס"ד דסגי בל'.

והנה לרש"י שלי' יתכן לומר דמיירי דטעמו קפילא ולא היה בו טעם, ולכך ליכא טע"כ, ורק הנידון משום דעדיין בעי' שיעור ס', ולזה ס"ד להקל, או דנימא דרש"י ס"ל דחלב ובשר הוי מב"מ, ורק מדרבנן בעי' ס', אולם לדידן דקיי"ל דחלב ובשר הוי מין בשא"מ, וקפילא מהני בפחות מס', הרי תקשי איך ס"ד דסגי בפחות מס', הא לעולם הוי שיעור שלם מדין נהפך.

והנה הגר"א הרי הוכיח מסוגיין דחלב ובשר הוי מב"מ, דאל"כ איך ס"ד להקל, הא יש לחוש לטעם, ולדעת החולקים לכאן צ"ל עפ"י מה דביאר החזו"א יו"ד סי' כ"ד סק"ז דתרבא לפי האומד לא יהיב טעמא בתלתין אלא גזרו משום איסור דיהיב טעמא, ע"ש, ויתכן דטעמא דאמד דאין בו טעם, משום דאף דהוי מין בשא"מ, מ"מ קרובים בטעמם, ולכך בי' או כ' כבר אין טעמם מורגש, אלא דבעי' לקיים דין ביטול בס', וממילא יש ליישב קו' רע"א דכיון דאמד דאין בו טעם הרי לא שייך בזה דין נהפך.

ולפי"ז יש לבאר דברי הפמ"ג דמיירי בזה"ז דאין אנו יודעים לשער דכבר אין בו טעם, וא"כ צריך לחוש שמא בפועל נו"ט, א"כ גם בח"ש הוי חשש דנתינת טעם, וממילא אמרי' נהפך והוי איסור שלם, אלא דצ"ב דהא בחלב שהוא ח"ש בבשר יבש יש בזה נפק"מ לאסור מחמת הגזירה שמא יבשלם.

גמ' - אמר רבי חלבו אמר רב הונא ביצה בשישים והיא אסורה כו'. הא דהחמירו בביצה טפי משאר איסורין, עי' תוס' ד"ה ואיבעיא להו, ועי' רמב"ן לעיל צ"ז ב' ורשב"א שם או משום דאין כל הביצים שוים, או דכיון דהוא דבר חשוב בעי' נמי ביטול טפי, וצ"ב הא הוי כמו דטעם הקפילא, ומה איכפ"ל דהוא פליטה מדבר חשוב, וע"ע ש"ך סי' פ"ו סקט"ז נפק"מ בין הטעמים.

והנה בתוס' צ"ז ב' ד"ה ביצה כתבו דנקט ביצה בס' משום דאיכא ביצה טמאה דלא אברה, וצ"ב אמאי לא בארו דנקט כן לאפוקי מהמ"ד דבעי' בביצה ס"א, ומבואר דס"ל דלמ"ד ביצה בס"א ה"ה בשאר איסורים, וצ"ע בזה.

גמ' - ההוא דאתא לקמי' דר"ג בר רבי א"ל אבא כו' עי' פרש"י דאירי שנפל פלגא דזיתא, אולם עי' ש"ך סי' פ"ו סקט"ו דכתב לפרש דקאי אביצים דמיירי התם וקאמר אבא לא שער במ"ז לפי שהקליפות של מ"ז ביצים היו מצטרפים לס"א ע"ש.

וצ"ב דאי נימא דמשערין גם הקליפות הרי בלא"ה אין סופרים ביצים אל משערים לפי גודלם, ובאמת הוי מ"ה או מ"ז, ומה שייך בזה טעות בגדולות וקטנות, וזו ראייה גדולה לט"ז דאין משערין בקליפתן.

משערין בעצמות

צ"ח ב'

גמ' - מ"ד בס' סבר בשר ועצמות וכו' מ"ד במאה סבר בשר בהדי בשר וכו'. ומצינו בזה ו' דעות בראשונים

-

[א] עי' רמב"ן צ"ט ב' ד"ה ומדקיי"ל דנקט דהגמ' כפשוטו דלמ"ד בס' דעצמות דאיסור לאיסור ועצמות דהיתר להיתר, [ובלא"ה ליכא ס', וכמבואר ברש"י], ולא כהירושלמי דקליפי איסור מצטרפין להיתר, ובפשוטו משמע מסתימת לשון הרמב"ן דאין חילוק בין עצמות יבשות לעצמות רכות.

[ב] עי' ברא"ש דהביא מהירושלמי נזיר פ"ו ה"ט דלמ"ד במאה מצרפין את עצמות האיל לבטל את הזרוע, אולם מבואר בירושלמי דס"ל לרב הונא דאף קליפי איסור וטינופת של תרומה מצטרפים להיתר, אולם כתב הרא"ש דמלשון הברייתא מבואר דאין טינופת של תרומה מצטרפת לא לאיסור ולא להיתר, אולם הביא מהר"ש תרומות פ"ה מ"ט דמסיק דכיון דמבואר בירושלמי תרומות פ"י ה"ו לגבי ביצה דאף למ"ד בס' מצרפים את קליפות ביצה האסורה לבטל את תוך הביצה, ה"נ י"ל בעצמות, ואין לומר דשאני עצמות דיש בהן לחלוחית, דהא לא גרע מגיה"נ למ"ד דאין בגידין בנו"ט, ולכך מסיק דהא דילפי' מזרוע בשילה אינו אלא אסמכתא בעלמא, ומבואר דס"ל להר"ש והרא"ש למסקנא דעצמות האיסור נמי מצטרפין לעצמות ההיתר לבטל את האיסור, והגמ' הוי אסמכתא בעלמא, וכן פסק הרשב"א בתוה"ב [ו-א].

[ד] עי' בר"ן דביאר דפליגי בעצמות רכות ובתרת, דלמ"ד בס' כיון דעצם הזרוע רך הוא אוסר ומצטרף, ועצם האיל אעפ"י דאינו רך, מ"מ הרי קליפי היתר מעלין את האיסור, ומ"ד במאה ס"ל דכיון דאין בלחות בנו"ט אינו אוסר, וס"ל נמי דאין קליפי היתר מעלין את האיסור, אבל היכא דליכא טעם בעצמות לכו"ע אין מצטרפות העצמות לאיסור, ויתכן דאף מצטרפין להיתר, וכ"כ הרא"ה בבדק הבית [ו-א] בקצרה, וכן פסק בשו"ע סי' צ"ט ס"א.

[ה] ברמ"א צ"ט ס"א הביא מאו"ז ע"ז סי' רע"ז ושערי דורא סי' מ' אות ד' דעצמות האיסור אין מצטרפות לא לאיסור ולא להיתר, וכמו דנקט הרא"ש בתחילת דבריו, ועי' בשפ"ד סק"ב דהק' דממנ"פ מ"ש דהיתר מאיסור, ותי' דהוא גזירה דלא יבואו לטעות בבישול הנבילה תחילה דמבואר בסעיף ב' דבישול הנבילה תחילה העצמות אסורין וגזרו לא בישלה אטו בישלה, וכן משמעות לשון האו"ז דכתב דאין מצטרפין להיתר "דטורח להתיר כולי האי".

אולם צ"ע דהרי הרא"ש הוכיח דבריו מהירושלמי לגבי קליפי היתר, והתם הרי מיירי לענין יבש ביבש ולא שייך כלל סברת הפמ"ג, וצ"ב.

אולם הנה הירושלמי גופי' מדמה עצמות לטינופת תרומה וקליפי איסור, וצ"ע דהתם מיירי לענין מדומע והנידון לגבי יבש ביבש והכא איירי לענין צירוף הבליעות, וע"כ דודאי מדאור' אף אי נימא דאין עצמות האיסור אסורות מ"מ פשיטא דעצמות ההיתר מצטרף להיתר, וכל הנידון אינו אלא מדרבנן, וגדר הדין הוא דכיון שאינו אסור משום דאינו נחשב לאוכל ה"ה לא חשיב אוכל להצטרף לביטול, וע"ז הוכיח הירושלמי מקליפי איסור.

ובחוו"ד סק"ב ביאר דהלחלוחית אסורה מדין יוצא מהטמא, אולם אין אוסרת אחרים כיון דאין בה בנו"ט, ע"ש, וצ"ב דהא מבואר ברמ"א סי' פ"ו ס"ה דקליפי ביצים מצטרפים, והתם הרי ליכא לחלוחית כלל, [ועי' להלן סק"ו דמבואר בפליתי דרק במין במינו מצטרפין הקליפות, ולפי"ז א"ש דברי החוו"ד].

ו' עי' בב"י בבדק הבית דהביא דשיטת ר' אברהם בן אסמעיל דאף עצמות היתר אין מצטרפין להיתר אלא במב"מ או מבשא"מ בדקנוהו ואינו נותן טעם, אבל מבשא"מ וליכא קפילא אין מצטרפין לבטל הטעם, ועי' בפר"ח דהביא דר"י הוכיח כן מחמת הקו' מ"ש עצמות דמצטרפי מחרסי קדירה דאין מצטרפין, ותי' דאף עצמות לא מצטרפי רק במין במינו, ועי' בפליתי סק"א דבראשונים לא משמע הכי, וכתב דע"כ צ"ל דשאני עצמות דיש בהם לחלוחית, אולם כתב דאכתי קשה מ"ש מקליפי ביצים דאין שום לחלוחית, וכתב דע"כ צ"ל דהתם מיירי רק לגבי מין במינו.

(א) בעיקר שיטת הר"ש והרא"ש - עי' בפמ"ג משב"ז סק"א דהאריך דיש לבאר את זה בב' בחינות - **בחינה א'** דבאמת אין טעם בעצמות ומה"ט אין משערין את העצמות בכלל האיסור, אך כיון דהאיסור מתפשט בשוה אף לתוך העצמות ונפחת חלק מהאיסור, נמצא דיש בהיתר כדי שיעור ס' לבטל את האיסור, [ולפי"ז צ"ל דהעצמות אסורים באכילה, שהרי נבלע בהם טעם איסור וליכא ס' לבטלן], והק' הפמ"ג ע"ז דהא כמו שהעצם בולע את האיסור כך העצם פולטו ונמצא דנתרבה הטעם בקדירה וליכא שישים שיבטלנו, והביא מהפר"ת דיסד עפ"י תוס' בדף ק' א' דמשהו אין בכוחו לצאת, עוד תמה הפמ"ג דא"כ אמאי אין חרסי הקדירה מצטרפין לחשבון הביטול הא לא גרע מעצמות, וכתב ב' תירוצים, חדא תי' הפרישה דהקדירה בלועה מבישול דמקודם ודילמא לא בלעה עכשיו כלום, וכלי חדש אסור משום לא פלוג, ומשא"כ בעצמות, ועוד הביא מהפר"ת דכיון שגוף הדופן אינו מונח בתוך הרוטב אין הרוטב נבלע בו בשוה וא"א לשעור.

בחינה ב' דבאמת יש טעם בעצמות ומשו"ה העצמות מבטלין את האיסור, והא דעצמות האיסור אינם מצטרפים לאיסור, משום דהוא טעם קלוש ואין לו חשיבות ולא אסרתו התורה, וכמו בגיה"נ למ"ד דאין בגידין בנו"ט, ומה"ט אף עצמות האיסור מצטרפין לבטל את האיסור שהרי הלחלוחית שבהם מותרת, ומה"ט אין חרסי הקדירה מצטרפין שהרי אין בהם לחלוחית, ומה"ט פשיטא דאף קליפי ביצים אינם מצטרפים דהא אין בהם לחלוחית.

(ב) אולם כתב הפמ"ג בתו"ד דודאי לפי הרמ"א בסי' פ"ו דפסק דקליפי איסור מצטרפין להיתר מוכח כבחינה א', שהרי אין בהם לחלוחית, וכן מוכח מדברי הר"ש דפסק להדי' דגם לגבי קליפות ביצים נקטינן דקליפי איסור מצטרפים.

וכן עי' בר"ש שם בתרומות בתו"ד דכתב דאין לתמוה איך יתכן דקליפי איסור מצטרפים להיתר, דהא חזינן הכי למ"ד דקדירה עצמה מצטרפת להיתר, עכ"ד, והנה אי נימא כבחינה ב' אין מובן הדמין דהא הקדירה היא של היתר והקליפות הווי' של איסור, וע"כ כבחינה א' דהא גופא דהטעם מתפשט בו זה סיבה שלא יתבטל, ושפיר יש להוכיח מקדירה דהתם נמי אין מה שיבטל את האיסור, אלא דהאיסור מתפשט בו. ולבחינה א' נמי קשה דהרי הרא"ש הביא מהירושלמי דהק' למ"ד במאה אמאי אין מצטרפין את עצמות האיל להיתר, מ"ש מטינופת של חולין וקליפות של היתר, וצ"ע הרי התם מיירי לענין יבש ביבש דמיירי במדומע, ומה ענין להתפשטות הטעם, ועי' לעיל אות ה'.

ג) ידוע המעשה עם הגר"ח [והובא בספר דרך איתן לר"א יפהן ז"ל חולין סי' ל"ג] דמלחו טריפה עם שחוטה והיו שרצו לצרף את עצמות הטריפה לשיעור ס', ואמר הגר"ח דאינו כן, דהא טעם הדין דעצמות האיסור מצטרפין להיתר, וקדירה אין מצטרפת משום דבעצמות יש לחלוחית, וכבחינה ב' דהפמ"ג, וא"כ כיון דמבואר בסי' ס"ט דאין מליחה בכלים להפליט, מסתברא דעצמות דמו לכלים, וממילא אין טעם העצמות יכול להצטרף לביטול כיון דאינו יוצא מהעצם, עכתו"ד, וצ"ב למאי בעי' שיצא הטעם לחוץ, ולא סגי דטעם האיסור נבלע בבליעות שבכלים, וצ"ל דאם אינו יוצא לחוץ אינו מתפשט בשוה, ועי' יד יהודה סי' צ"ט סק"ד דדן בכ"ז.

ד) עי' במשב"ז ס"ק א' דתמה מדוע בעי' ס' כנגד האיסור הרי האיסור עצמו פולט והטעם מתפשט בשוה בכל החתיכות וחלק אחד מהאיסור נשאר בגוף האיסור ושאר הנ"ט זיתים שיצאו מגוף האיסור מתבטלים בנ"ט זיתי היתר, ונמצא דבכל חתיכות יש נ"ט חלקים של היתר וחלק אחד של איסור ואמאי בעי' ס', והביא ראיה לזה מהא דפסק בשו"ע סי' צ"ט סעיף ג' בשם שו"ת הרשב"א דחתיכה הבלועה מהאיסור מצטרפת לבטל את האיסור, וא"כ אף חתיכת איסור תצטרף לביטול שהרי האיסור מתפשט בשוה, ותי' דהחלק הנשאר בחתיכת האיסור אין מה שיבטלנו ואח"כ הדר פליט ונותן טעם באחרים, משא"כ גוש היתר שבלע איסור דהאיסור כבר נתבטל בהיתר.

וע"ב דממנ"פ, אי נימא כבחינה א' דלא אמרי' הדר פליט א"א לומר דחיישי' דהדר פליט, ולבחינה ב' קשה דהרי הרשב"א במשמרת הבית [ט-א] כתב דחתיכת איסור שנפלה, אפילו באופן שהוציא לגוף האיסור בעי' לשער כנגד כל האיסור, כיון דחיישי' שמא פלט כל איסורו ובלע מההיתר, וא"כ ה"ה בגוש של היתר יש לחוש שמא פלט את כל ההיתר ובלע מהאיסור, ומדוע פסק השו"ע בשם הרשב"א דחתיכת היתר שבלעה מצטרפת להיתר, וע"כ כבחינה א' דלדינא דביטול לא בעי' שיהא לחלוחית של היתר שתבטלנו, וא"כ שוב צ"ע קו' הפמ"ג אמאי אין חתיכת האיסור מצטרפת.

ה) ובעיקר הקו' מה החילוק בין עצמות לקדירה, י"ל דבשיעור ס' משערין רק מה שהוא חלק מהתערובות, ולכך לגבי עצמות וקליפין דנין דהם חלק מהתערובות, אבל לגבי הקדירה לעולם אינו חלק מהתערובות, ואף במניח חרסי קדירה בתוכו אינו מצטרף.

א) עי' בתוה"ב בית ה' [ס"א ב'] דהק' בסוגיא בע"ז ס"ו ב' לגבי חמרא חדתי בעינבי דלאביי דאזלי' בתר טעמא הוי מב"מ, דהא איכא חרצנים וקליפות דאין טעמייהו שוה, וליבטל בהו, ותי' הרא"ה דניכרים, ותמה הרשב"א במשמרת דהא קליפי איסור והיתר מעלין, וי"ל דס"ל להרא"ה דהיכא דאיכא ביטול בתערובות אמרי' דהעצמות והקליפים משלימים לשיעור, אבל במין במינו דליכא ביטול בתערובות א"א ליתן דין ביטול מחמתם, וצ"ע.

ב) עי' בתוה"ב [ה-א] דהרא"ה חידש דבצלי לא נאמר דין ביטול בס' כיון דאין מתבטל בשוה, והרשב"א הוכיח מקליפין דאעפ"י דאינם בכלל התערובות הם מצטרפים.

ג) עי' ב"י סי' תנ"א ס"ח דהביא מהמרדכי פסחים סי' תקפ"ב דהביא מר"י מפרים דכלי עצם אינו בולע, וע"ש במרדכי דהוכיח כן מסוגיין, וק' הרי קיי"ל כמ"ד בס', וא"כ הרי מוכח מסוגיין דהוא בולע, וצ"ע.

